

Важливість моніторингу та оцінювання під час кризи та війни

Лариса Пильгун, незалежний фахівець з оцінювання, член Правління УАО

www.evalinukraine.com/
www.facebook.com/LarysaPylgun
www.linkedin.com/in/larysapylgun
pylgunlv@gmail.com
+38 (067) 993 41 16

В рекомендаціях до моніторингу одного з проєктів відбудови територій України, які зазнали впливу воєнного конфлікту, та оцінювання соціального впливу цього проєкту, говорилося наступне:

1. моніторинг і оцінювання є не лише перевіркою того, як виконуються плани проведення заходів та витрачаються кошти, це є можливістю отримати розуміння про якість і ефективність роботи, а також масштаби і характер соціального ефекту програми чи проєкту.
2. недоліки в роботі, виявлені під час моніторингу і оцінювання, мають опрацьовуватися спільно експертами і виконавцями, які мають зібрати об'єктивну інформацію і поліпшити роботу програми чи проєкту.

Моніторинг і оцінювання не є додатковими заходами контролю за виконанням планів і використанням коштів. Вони є інструментами, які дозволяють зрозуміти, чи вирішена проблема, на яку виділялися ресурси, чи є інструменти, обрані для вирішення проблеми, ефективними, які наслідки вирішення проблеми для цільової аудиторії, громади, країни, навколишнього середовища і самих ініціаторів діяльності.

Під час кризи та війни моніторинг та оцінювання набувають особливого значення як для тих, хто намагається подолати кризу та війну (влади і громадянського суспільства), так і для тих, хто допомагає (міжнародних організацій). Проте перші значно рідше усвідомлюють необхідність фіксувати свій досвід і оприлюднювати його. Другі, навпаки, висувають особливі умови щодо оцінювання діяльності в умовах ризику і невизначеності.

Війна в Україні триває з 2014 року. З того часу в Україні реалізовано багато проєктів допомоги людям і територіям, які постраждали від війни. Громадські організації і волонтери, державні установи і організації спрямовували свої зусилля на подолання проблем, які принесла війна. Під час оцінювання впливу цієї допомоги на цільову аудиторію надавачі допомоги майже завжди кажуть, що їх бачення щодо того, як потрібно вирішувати проблему і як потрібно працювати з цільовою аудиторією, змінилося. І вони змінювали підходи до роботи по мірі того, як помічали, що є більш дієвим, або що не відповідає очікуванням. Так в Україні з'явилися фахівці і організації, які навчилися вирішувати проблеми вимушених переселенців та ветеранів (серед яких багато людей з інвалідністю), не створюючи нових проблем. Вони виявили, що війна не лише забирає, а й дає можливості. Або з'ясували, що війна виявляє проблеми, які з'явилися задовго до того, як ворог ступив на нашу землю.

До початку повномасштабної війни в Україні вже були і фахівці і методики роботи з дорослими і дітьми, які зазнали війни. Так само були напрацьовані інструменти відновлення територій після війни, взаємодії влади і громадянського суспільства щодо вирішення проблем, які з'явилися і в результаті, і задовго до війни. Проте, на превеликий жаль, цей досвід не узагальнювався заради того, аби з ним ділитися з іншими. Результати діяльності багатьох організацій передавалися донорам, в кращому випадку були опубліковані як результати зовнішнього оцінювання. І, як результат, після початку повномасштабної війни громадянське суспільство і влада кинулися за допомогою щодо

вирішення проблем не до своїх фахівців, які вже мають досвід вирішення проблем в українських реаліях, а до іноземних фахівців, допомога яких, як показує практика, не завжди є ефективною без адаптації під цільову аудиторію (а інколи і зовсім є неробочою в інших умовах). Через рік повномасштабної війни, набувши власного досвіду, громадянське суспільство і влада почали робити власні висновки щодо того, як вирішувати проблеми, породжені війною. Цікаво, що висновки 2022-23 років ідентичні до тих, які були зроблені за період 2014-22 років.

У той же час міжнародні організації не лише прискіпливо оцінюють вплив своєї допомоги на ситуації в країні, а й реагують на виклики, створені війною і кризою. Більше того, міжнародні організації взаємодіють між собою щодо підвищення ефективності міжнародної допомоги, напрацьовують принципи партнерства, індикатори їх моніторингу і оцінювання, а також показники результативності допомоги. Програми і програми міжнародної допомоги можуть припинитися, якщо вони не покращують добробут місцевого населення.

Міжнародні організації визначають вимоги щодо моніторингу і оцінювання, виходячи з того, що вони:

- 1) шукають дієві можливості подолання бідності, захисту планети, збереження миру тощо. Відповідно, моніторинг і оцінювання мають дати знання, яка діяльність є найбільш ефективною.
- 2) мають вимоги та обмеження щодо роботи в «проблемних» країнах. Відповідно, моніторинг і оцінювання мають дати знання, чи вдалося досягти очікуваних результатів діяльності.

Як бачимо, це не є бажання додатково проконтролювати використання коштів донора (це окреме завдання, яким займається бухгалтерія і аудиторі). Це є намагання виявити успішні моделі вирішення тих чи інших соціальних і гуманітарних проблем.

Війна є природнім експериментом і джерелом наукових знань. За найменшої можливості потрібно фіксувати усе, що відбувається навколо. Так, саме під час моніторингу і оцінювання можуть виявлятися певні моделі поведінки окремих людей, спільнот або територій, які призводять до успіху або невдачі. Ці моделі мають цінність для порівняння з іншими історичними періодами або з іншими групами чи країнами.

Окрім того, фахівці з моніторингу і оцінювання під час кризи і війни також мають фіксувати процеси, які відбуваються у громаді чи суспільстві навколо проблеми, на яку спрямована зовнішня допомога для подальшого міждисциплінарного опрацювання – кожна криза є унікальною за причинами і шляхами її вирішення, відповідно, потрібно фіксувати методи та інструменти її вирішення.

Оцінювання проектів допомоги людям і відновлення постраждалих від війни територій також дає знання про стійкість людей і територій. Ці знання можна використовувати для запобігання та мінімізації впливу несприятливих подій.

Важливо, аби результати моніторингу і оцінювання були відкритими. Кожний наступний волонтер чи громадська організація мають врахувати наявний досвід та особливості роботи з цільовою аудиторією, а також мати уяву про те, де і яка робота вже здійснювалася, і де є більша потреба у допомозі.